

Citation:

Волошинова, М. О. (2020). Взаємодія діалектних та літературних назв речей хатнього вжитку в українських східнословобожанських говірках. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 55, Article 1972. <https://doi.org/10.11649/sfps.1972>

Voloshynova, M. O. (2020). Vzaiemodiia dialektnykh ta literaturnykh nazv rechei khatn'oho vzhytku v ukrains'kykh skhidnoslobozhans'kykh hovirkakh. *Studia z Filologii Polskiej i Słowiańskiej*, 55, Article 1972. <https://doi.org/10.11649/sfps.1972>

DOI: 10.11649/sfps.1972

Марина Олексіївна Волошинова
(Луганський національний університет
імені Тараса Шевченка, Старобільськ)

Взаємодія діалектних та літературних назв речей хатнього вжитку в українських східнословобожанських говірках

Дослідження автентичного діалектного мовлення залишається актуальним завданням українського мовознавства. Вивчаючи лексику багатьох тематичних груп, учені дійшли висновку про тісну взаємодію української літературної мови і діалектів. За спостереженнями Е. Д. Гоци, яка здійснила комплексний опис лексики харчування й кухонного начиння в українських говорах Карпат, в останні десятиліття українська літературна мова помітно вплинула на цей архаїчний діалектний масив, що виявилось в засвоєнні карпатськими говорами багатьох літературних назв (Гоца, 2010). Схожі тенденції дослідники виявляють і в інших українських діалектах. Не є винятком і східнословобожанські говірки, у яких значна частина зафіксованих найменувань належить до загальноновживаної української лексики, що підтверджено численними комплексними розвідками представників луганської діалектологічної

This is an Open Access article distributed under the terms of the Creative Commons Attribution 3.0 PL License (creativecommons.org/licenses/by/3.0/pl/), which permits redistribution, commercial and non-commercial, provided that the article is properly cited. © The Author(s) 2020.

Publisher: Institute of Slavic Studies, Polish Academy of Sciences
[Wydawca: Instytut Sławistyki Polskiej Akademii Nauk]

школи. Дослідниця лексики народного побуту східнословобожанського ареалу К. Д. Глуховцева свого часу зауважувала: «Основу тематичної групи лексики (далі ТГЛ) становить давній шар, тобто слова спільно-слов'янського походження. Для східнословобожанських говірок характерне побутування загальноновживаних лексем української мови, велика функціональна активність їх» (Глуховцева, 1992, с. 61).

Однією з причин, через які в мовленні типових представників українських говірок постає значна кількість літературних назв, є зміни в діалектній мові, зокрема поступовий відхід до пасивного вжитку окремих слів у зв'язку зі зникненням реалій та появою нових предметів, які вимагають найменувань, отже, виникає «природна потреба діалектоносіїв звертатися до літературної мови. [...] Поповнення лексичного складу діалектів словами літературної мови відбувається одночасно зі зміною предметно-поняттєвого фонду. Така міцна позамовна основа сприяє засвоєнню говіркою літературних лексем, які стають активною частиною словника і літературної мови, і говірок», – наголошує Г. О. Козачук (Козачук, 1985, с. 44).

На взаємодію діалектів і літературної мови звертав увагу й російський мовознавець Й. А. Оссовецький, який зазначає: «Проблематика вивчення лексики окремо взятої говірки та проблематика вивчення лексики літературної мови мають значну й принципову подібність, оскільки і говірка, і літературна мова становлять генетично поєднані й аналогічно організовані моносистеми, у яких реалізується процес розвитку притаманного їм лексичного фонду» (Оссовецький, 1982, с. 32).

Мета статті – здійснити лексико-семантичний аналіз ТГЛ «Назви хатніх речей» в українських східнословобожанських говірках. Одним із завдань роботи є зіставлення діалектної лексики досліджуваної групи із загальноновживаними лексемами в кількісному та якісному відношенні. Матеріалами розвідки слугують польові записи діалектного мовлення, зібрані за допомогою спеціального питальника в 61 населеному пункті Луганської області в 2009–2013 роках.

У межах окресленої тематичної групи для аналізу обрано такі лексико-семантичні групи (ЛСГ): «Назви виробів з тканини», «Назви хатніх речей господарського призначення», «Назви кухонних меблів» (останню групу відносимо до цієї ТГЛ умовно).

Науковці по-різному підходять до принципів структурної організації побутової лексики. Так, дослідниця південнословобожанських говірок

Л. М. Тищенко зауважує, що структура тематичних груп може містити й відносно автономні групи лексики, віднесення яких до однієї ТГЛ здійснюється з логіко-понятійного погляду й побудоване на спільності призначення реалій в навколишній дійсності. Отже, у дисертації авторка об'єднала назви хатніх меблів та речей хатнього вжитку в одній тематичній групі (Тищенко, 2002, с. 116). Г. І. Мартинова розглядає побутову лексику як складну багатопланову систему. Аналізований сегмент учена чітко розбиває на «три тематичні групи лексики: 1) меблі; 2) хатні речі; 3) посуд й кухонне начиння. Кожна з цих груп розпадається на ряд лексико-семантичних груп» (Мартинова, 1993, с. 226).

Побутова лексика репрезентує ту частину словника, «у складі якої об'єднані лексичні одиниці на позначення розташованих в оселі предметів побуту, що, виконуючи в повсякденному житті утилітарну й атрибутивну функцію, є частиною матеріальної культури людства» (Піцура, 2008, с. 168). Комплексний аналіз цієї ТГЛ на матеріалі говірок різних діалектних континуумів представлено в дисертаціях Ф. Й. Бабія (Бабий, 1984), К. Д. Глуховцевої (Глуховцева, 1992), Г. І. Мартинової (Мартинова, 1993), Л. М. Тищенко (Тищенко, 2002). Окремі аспекти лексико-семантичного аналізу назв хатнього начиння в говірковому мовленні висвітлено в статтях Г. О. Козачук (Козачук, 1985, 1990, 1991), Т. П. Піцури (Піцура, 2008, 2010), Д. А. Ігнатенко (Ігнатенко, 2015) та ін.

Одним з предметів хатнього начиння, що донині не втратив свого значення в побуті українців, є рушник. Його використовують і з господарською метою, і як обрядовий аксесуар. Мікропарадигму 'довгастий шматок тканини (бавовняної, лляної, полотняної) для витирання посуду, стирання столу, лави, ослона' в більшості говірок наповнюють загальноживані лексеми

руш'ник (населені пункти (далі *н. пп.*): 1–3, 5–8, 11, 13, 14, 16–25, 27–34, 37–41, 43, 45–50, 52, 55, 57–61),

рушни^еч'ок (*н. пп.* 2, 11, 15, 26, 52, 54) (Білодід et al., 1970–1980, т. 8, с. 919); спорадично зафіксовано літературне

ган'ч'ірка (*н. пп.* 16, 53) (Білодід et al., 1970–1980, т. 2, с. 27).

Назви

поло'т'єнце (*н. пп.* 1–5, 12, 14, 23, 26, 30, 32, 33, 35, 37, 40, 49–51, 56),

поло'тенце (*н. пп.* 10, 18, 42),

т'р'анка (н. пп. 9, 18, 49),

які постали, імовірно, під впливом російської мови (пор. рос. *полотенце* – «ручникъ, рукотёрникъ, утиральникъ [...] для утиранья лица или рукъ»; Даль, 1903–1909, т. 3, с. 672), не мають значного поширення в обстеженому ареалі. Спорадично записано номен

сти^ерач' (н. пп. 34, 56),

в основу якого покладено дію – *стирати*.

Номен *ган'ч'ірка* і *т'р'анка*, які в окресленому діалектному масиві не виявляють функційної активності, в узусі типового представника східнословобожанських говірок зазвичай уживаються паралельно, про що свідчить ілюстративний матеріал:

нази'вали ган'ч'ірка / ну ган'ч'ірка / йак'шо ж це / йак т'р'анку // ну а йа / нап'р'імер / то же ш у Ворошиловг'рад'е / було ж із села по'їїхали туди ж у'ч'іц:а / ка'жу не т'р'анка / а ган'ч'ірка / а о'ни то'д'і / а шо це за ган'ч'ірка / а йа ка'жу / ну т'р'анка // (Глуховцева et al., 2011, с. 62);

зва'рила борш-ч' / нак'рила йо'го к'ришкою і з'верху ган'ч'іркою // (Глуховцева et al., 2011, с. 295);

ха'з'аїки / разом з і'ншою ро'ботою / го'товили сол' до вели'кодн'ого сто'ла // во'ни брали г'рудку сол'і / загор'тали й'її у т'р'анку і ло'жили ў п'іч' // ко'ли т'р'анка зго'рит' / сол' зби'є'рала і бере'г'ли до Вели'кодн'а // (Глуховцева et al., 2011, с. 257).

Сему 'довгастий шматок тканини для витирання рук' реалізовано в назвах

руш'ник (53 говірки: 1–9, 11–14, 16–25, 27–34, 37–41, 43, 44, 45–50, 52, 54, 55, 56–61; у н. пп. 2, 4, 36, 51, 54 – *рушни^еч'ок*),

поло'тенце (н. пп. 1–3, 10, 15, 17, 26, 35, 42, 53),

поло'т'енце (н. пп. 1–5, 12, 14, 23, 26, 30, 32, 33, 35, 37, 40, 49–51, 56).

Як бачимо, найбільш уживаною лексемою для аналізованої семи є *руш'ник*. Рушник на Слобожанщині, як і на всій території України, використовують не лише в щоденному побуті. Згадана реалія має високий рівень сакрального значення. Згадаймо, наприклад, ритуальні функції рушника на весіллі, зокрема на його довесільному етапі – сватанні:

с'ватат' ідут' сва'ти / 'мати / 'р'ідна 'мати / 'мати к'р'осна / 'бат'ко к'р'осній і сват // берут' хл'їбину / не'рече'у'їазу'їуц'а рушни'ками і ідут' // (Глуховцева et al., 2011, сс. 30–31);

'п'ісл'а 'того йак по'в'ішайут' рушни'ки / с'їдали ве'ч'е'р'увати і све'к'руха і с'векор поч'їнали 'ч'єствувати моло'дих і с'вашок / йа'кі при'ходили 'в'ішат' рушни'ки // (Глуховцева et al., 2011, с. 380);

сва'ти за'ход'ат' у дв'ір / зустр'ї'ч'айут' йїх н'є'вести т'ї / бат'ки / н'є'в'єста не'рече'в'азує вс'їх бат'к'їу / гос'теї вс'їх не'рече'в'азує рушни'ками / коли сам 'виши'є'т'ї / йак ум'їє / са'ма виши'вайє / йак не в'м'їє / ко'гос' п'росє / шоб 'виши'є'т'ї були рушни'ки // (Леснова, 2013, с. 48).

Літературне *рушник* етимологи розглядають як похідне утворення від *рука* (первісно шматок тканини призначався для витирання рук – Мельничук et al., 1982–2012, т. 5, с. 151).

Сему 'прямокутний шматок матерії, яким застилають стіл' репрезентовано назвами:

с'кате'рт' (41 фіксація: н. пп. 1, 4, 5, 10–22, 24, 25, 27, 31, 33, 34, 35–37, 39, 40, 42, 44, 47–54, 56–59; у н. пп. 3, 32, 45 – *с'кат'їрт'*; у н. п. 61 – *ска'терка*),

словотвірний варіант

скате'рт'ина записано в 30 н. пп.: 1–3, 5–9, 14, 18, 21, 23, 26, 28–30, 33, 34, 37–41, 43, 46, 47, 52, 55, 56, 60.

Усі виявлені в східнословобожанських говірках лексеми фіксує *Словник української мови* (див.: Білодід et al., 1970–1980, т. 9, с. 256). Етимологи стверджують, що назва *скатерть* утворилася в результаті видозміни давнішого **дъскаѣртъ*, утвореного з основ іменника *дъска* 'дошка, стіл' та дієслова *терети*, *тѣру* 'терти' (Мельничук et al., 1982–2012, т. 5, с. 267).

Спроби протиставити досліджувану реалію за якимись диференційними ознаками фактично не дали результатів. Інформанти не називають по-різному скатертину, якою застеляють святковий чи буденний стіл, або зауважують, що стіл для щоденного кількарязового споживання їжі не застеляють нічим. Лише поодинокі зафіксовано назву

кл'їйонка (н. пп. 4, 6, 12, 43, 60, 61).

Подібну відсутність чіткої диференціації назв на початку 90-х років ХХ століття спостерігала й К. Д. Глуховцева, яка наголошувала, що здебільшого «лексеми побутують без указівки на особливості денотатів при номінації» (Глуховцева, 1992, с. 155).

У дистантних говірках української мови з тотожною семантикою назви досліджуваної реалії представлено загальноновживаними словами й варіантами, що утворилися на власному діалектному ґрунті:

- карпатські говори – *скáтир'т'* (Піцура, 2010, с. 88);
- буковинські говірки – *скáтерть, скáтирть* (Гуйванюк, 2005, с. 492);
- бойківські – *скáтер, скáтерка* (Онишкевич, 1984, т. 2, с. 222);
- гуцульські – *скáтерька* (Піпаш & Галас, 2005, с. 175);
- західнополіські говірки – *скáт'ірка* (Аркушин, 2000, т. 2, с. 149);
- середньополіські – *скáтер* (Лисенко, 1974, с. 196).

У групі «Назви хатніх речей господарського призначення» розглянуто дві семи. У центрі номінативного поля першої – ‘зв’язаний жмуток лозин, яким замітають у хаті’ – загальноновживана лексема

'в'іник (ужито в 53 н. пп.: 1–14, 16, 17, 20, 22–42, 44–46, 49–60):

'в'іники ў'йажут' / це ў нас та'кі / і жін'ки ў'йажут' / і мужи'ки 'в'іниєки ў'йажут' / Ко'ров'іна Ма'р'ія Пе'т'р'і'ўна ў'йаже / Хворос'т'ан Паў'ло ў'йаже 'в'іниєки / і 'ними 'дуже 'пол'зуйуц'а // (Глуховцева et al., 2011, с. 242).

На периферії – назва

м'і'толка (н. пп. 2, 19, 61),

яка, імовірно, є результатом впливу російських говірок, порівняймо: *Метёлка*: «ручной вѣничек для обмету пыли, чистки одежды и пр.» – Даль, 1903–1909, т. 2, с. 839). Також спорадично зафіксовано багатослівні номени, що указують на додаткові ознаки реалії:

її функційне призначення –

'хатн'ій 'в'іник (н. пп. 15, 21, 34),

матеріал, з якого виготовлено реалію, –

'в'іник про'с'аний (н. пп. 18, 32, 35, 43, 47),

'в'іник-'сорго (н. п. 47).

Сему 'великий віник на довгій палиці, яким замітають подвір'я' маніфестовано на більшості території літературним

міт'ла (42 н. пп.: 2, 4, 5, 7, 8, 11–14, 16, 17, 19–23, 25–28, 30–34, 37, 39–43, 46, 48, 49, 51, 52, 55–61).

Не набули значного поширення багатослівні назви:

міт'ла з дере'зи (н. пп. 1, 24, 35, 45),

міт'ла дере'зова (н. пп. 3, 10, 29, 36, 42, 47),

дере'зовий 'віник (н. пп. 18, 32, 34, 43, 47, 51),

'віник-дер'кач' (н. пп. 21, 23, 38, 50)

– стертий віник (Білодід et al., 1970–1980, т. 2, с. 252). Спорадично представлено номени:

'віник (н. пп. 9, 15),

міт'олка (н. пп. 44),

помеч'ло (н. пп. 38).

Словник української мови подає літературне *помело* у двох значеннях: «1. Палиця з прив'язаним до неї на кінці пучком хвойних гілок, ганчірок і т. ін. для вимітання золи з печей, для прочищення димоходів; 2. Те саме, що *мітла*» (Білодід et al., 1970–1980, т. 7, с. 115). Свого часу в говірках Черкащини назву спорадично фіксувала й Г. І. Мартинова, зазначаючи, що «лексема має тенденцію до архаїзації» (Мартинова, 1993, с. 77). Аналізований номен є в реєстрі діалектних словників різних говірок:

західнополіських – 'невеликий віник з соломи або осоки замітати черинь печі', 'віник' (Аркушин, 2000, т. 2, с. 69),

середньополіських – 'віник' (Лисенко, 1974, с. 167),

лемківських – 'віник' (Турчин, 2011, с. 250).

Етимологи пов'язують лексему з дієсловом *мести* (Мельничук et al., 1982–2012, т. 3, сс. 446–447).

Для аналізу ЛСГ «Назви кухонних меблів» обрано семи 'полиця чи кілька полиць для посуду' та 'посудна шухляда', для яких у межах східнослобожанських говірок виявлено низку спільних репрезентантів. На думку Г. І. Мартинової, така номінативна спільність породжена близькістю призначення реалій, що детермінує полісемантичність лексем (Мартинова, 1999, с. 209).

Сему 'полиця чи кілька полиць для посуду' представлено лексемами, жодна з яких не має значного поширення в обстеженому ареалі:

¹мисни^ек (н. пп. 6, 14, 21, 27, 28, 30, 34, 35, 38–41, 43, 46, 49, 54, 56, 57, 59–61; у н. пп. 1, 2, 8, 11, 39, 52 – мис¹ник),
по¹лиц¹а (н. пп. 3, 5, 8, 10, 11, 13, 15, 17, 25–27, 29, 31, 42, 45, 59),
¹полка (н. пп. 9, 14, 16, 18, 32, 37, 47, 50, 58; по¹лич¹ка – н. пп. 1, 12, 55),
шка¹ф (н. пп. 2, 7, 26, 37, 49; ш¹каф¹ч¹ік – н. пп. 7, 37),
¹ша¹фа (н. пп. 2, 51), по¹судни^еца (н. пп. 22, 24).

Назва *мисник* є похідною від *міска* → *міса* (через посередництво давньовірхьонімецьких діалектів (*mias* 'стіл') запозичена з народної латини) (Мельничук et al., 1982–2012, т. 3, с. 465). Лексема *шафа* – також німецьке запозичення, що потрапило в українську мову через польське посередництво (Мельничук et al., 1982–2012, т. 6, с. 389).

Функційно активним репрезентантом для семи 'посудна шухляда' є *шкаф* (н. пп. 1, 3, 5, 8, 10, 16, 18, 21, 24, 26, 29, 33–37, 40, 45, 47, 49, 51, 52, 58, 61; ш¹каф¹ч¹ік – н. пп. 9, 14, 37, 42, 56; ш¹кафи^ек – н. п. 56).

Не виявлено значної активності для номена

бу¹фет (н. пп. 1, 5, 14, 21, 30, 32, 38, 39, 47, 53)

і фонетичних варіантів

бух¹вет (н. пп. 10, 19, 20, 25),

бу¹фет (н. пп. 3, 15).

Рідковживаними також є лексеми

се^чр¹вант (н. пп. 16, 19, 23, 29, 34, 39, 49, 50),

с¹р¹вант (н. пп. 3, 12, 18, 20–22, 26, 33),

¹йаш¹ч¹ік (н. п. 14, 26, 28, 46, 47),

¹ша¹хва (н. пп. 8, 29, 57; ¹ша¹фа – н. пп. 33, 40, 42),

п¹і¹нал (доу¹гаста ¹ша¹фа) (н. п. 3),

шух¹л¹ада (н. пп. 6, 46),

¹хи¹ж¹чка (н. п. 17),

¹мис¹ни^ек (н. пп. 27, 59; у н. п. 24 – мис¹ник),

ета¹жерка (н. п. 47),

¹полка (н. п. 47),

по'лиц'а (н. п. 56)

і багатослівний номен

шкаф нав'іс'ний (н. п. 11).

Репрезентант *шкаф* етимологи виводять зі «шведського *skar*, німецького *Schaff*, оть *schaffen* 'приводить въ порядок': ящикъ съ полками и съ дверками» (Михельсон, 1866, с. 749), в українських говірках номен з'явився через посередництво російської мови. Назви *буфет* (фр. *buffet* 'стіл') (Мельничук et al., 1982–2012, т. 1, с. 311), *етажерка* (фр. *étagère* 'поличка, шапка для книжок', пов'язане з дієсловом *étager* 'розміщувати ярусами') (Мельничук et al., 1982–2012, т. 2, с. 172), *сервант* (фр. *servant* 'невеликий буфет' пов'язане із *servi* 'служити, користуватися; подавати на стіл') (Мельничук et al., 1982–2012, т. 5, с. 216) – французькі запозичення. Реалії, що вони номінують, з'явилися в сільському побуті в другій половині ХХ століття.

Спорадично виявлені лексеми *п'інал* (доў'гаста 'шафа) і 'хиж^шка в говірковому мовленні постали, імовірно, унаслідок переосмислення: літературне *пенал* – довга коробочка, футляр для зберігання ручок, олівців та ін. (Білодід et al., 1970–1980, т. 6, с. 115); номен *хижка* в *Словнику української мови* подано зі значеннями: 1. 'Окрема будівля для зберігання зерна'; 2. 'Приміщення в житловому будинку, де тримають продукти харчування, хатні речі тощо' (Білодід et al., 1970–1980, т. 11, с. 54).

Отже, аналіз ТГЛ «Назви речей хатнього вжитку» дає підстави стверджувати про тісний зв'язок літературної й діалектної мов, вплив кодифікованого мовлення на обстежені говірки. Виявлені в обстеженому ареалі назви здебільшого є загальноновживаними. Зрідка репрезентанти номінативних рядів демонструють розбіжності в семантиці окремих лексем порівняно з літературними назвами. 3-поміж 44 зафіксованих назв 23 (52,2 %) є семантично тотожними загальноновживаним лексемам; 5 (11,4 %) не демонструють розбіжностей у формальному оформленні порівняно з літературними назвами, але мають відмінності в семантиці; інші 16 назв (36,4 %) вважаємо такими, що постали на власному діалектному ґрунті.

Діалектологічні розвідки, присвячені вивченню лексики говірок, передусім спрямовані на комплексне дослідження різних їхніх складників, але окремі спостереження теж необхідні, оскільки вони підтверджують положення про постійну взаємодію та взаємовплив різних форм мови в межах одного діалектного континууму.

У перспективі залучення до аналізу мовлення більшої кількості інформантів дозволить отримати більш точні відомості та додаткові коментарі.

Список обстежених населених пунктів (Луганська область)

1. смт Троїцьке		30. с. Морозівка	Міловський р-н
2. с. Привілля	Троїцький р-н	31. с. Півнівка	Міловський р-н
3. с. Червоноармійське	Білокуракинський р-н	32. с. Зориківка	Міловський р-н
4. с. Солідарне	Білокуракинський р-н	33. с. Великоцьк	Міловський р-н
5. с. Новобіла	Новопсковський р-н	34. с. Стрільцівка	Міловський р-н
6. с. Березівка	Новопсковський р-н	35. с. Калмиківка	Міловський р-н
7. с. Павленкове	Новопсковський р-н	36. с. Лиман	Старобільський р-н
8. смт Білолуцьк	Новопсковський р-н	37. с. Підгорівка	Старобільський р-н
9. с. Височинівка	Марківський р-н	38. с. Піщане	Старобільський р-н
10. с. Тарасівка	Троїцький р-н	39. м. Старобільськ	
11. с. Новочервоне	Троїцький р-н	40. с. Чмирівка	Старобільський р-н
12. с. Попівка	Білокуракинський р-н	41. с. Бутове	Старобільський р-н
13. с. Павлівка	Білокуракинський р-н	42. с. Литвинівка	Біловодський р-н
14. смт Білокуракине		43. с. Кононівка	Біловодський р-н
15. с. Осинове-1	Новопсковський р-н	44. с. Новолимарівка	Біловодський р-н
16. с. Донцівка	Новопсковський р-н	45. с. Семикозівка	Біловодський р-н
17. с. Просяне	Марківський р-н	46. с. Плугатар	Біловодський р-н
18. смт Марківка		47. смт Біловодськ	
19. с. Веселе	Марківський р-н	48. с. Макиївка	Кремінський р-н
20. с. Оборотнівка	Сватівський р-н	49. с. Червонопопівка	Кремінський р-н
21. с. Куземівка	Сватівський р-н	50. м. Кремінна	
22. смт Нижня Дуванка	Сватівський р-н	51. с. Варварівка	Кремінський р-н
23. с. Закотне	Новопсковський р-н	52. с. Шпотине	Старобільський р-н
24. с. Коломийчиха	Сватівський р-н	53. с. Малохатка	Старобільський р-н
25. с. Мілуватка	Сватівський р-н	54. с. Колядівка	Новоайдарський р-н
26. м. Сватове		55. с. Победа	Новоайдарський р-н
27. с. Петрівка	Сватівський р-н	56. смт Новоайдар	
28. с. Караван-Солодкий	Марківський р-н	57. с. Смолянинове	Новоайдарський р-н
29. с. Бондарівка	Марківський р-н	58. с. Новоохтирка	Новоайдарський р-н
		59. с. Дмитрівка	Новоайдарський р-н
		60. смт Станично-Луганське	
		61. с. Миколаївка	Станично-Луганський р-н

Бібліографія

- Бабий, Ф. И. (1984). *Бытовая лексика говоров среднего бассейна Горыни* [Unpublished summary of doctoral dissertation]. Ужгородский государственный университет.
- Глуховцева, К. Д. (1992). *Лексика народного побуту українських східнословобожанських говірок* [Unpublished doctoral dissertation]. Інститут української мови НАН України.
- Гоца, Е. Д. (2010). *Назви їжі й кухонного начиння в українських карпатських говорах*. Гражда.
- Ігнатенко, Д. А. (2015). Лексичне наповнення тематичної групи лексики “Меблі” в українських говірках півночі Молдови. *Наукові записки Національного університету “Острозька академія”, 2015(53)*, 113–115.
- Козачук, Г. О. (1985). Взаємодія літературної і діалектної побутової лексики. *Мовознавство, 1985(2)*, 44–47.
- Козачук, Г. О. (1990). Назви хатніх меблів у західнополіських говірках. In *Проблеми української діалектології на сучасному етапі* (pp. 196–197). Н.р.
- Козачук, Г. О. (1991). Назви хатніх меблів у говірках Правобережної Київщини. In *Дослідження з української діалектології* (pp. 177–125). Наукова думка.
- Мартинова, Г. І. (1993). *Подільсько-середньонадніпрянська діалектна межа (за даними побутової лексики правобережної Черкащини)* [Unpublished doctoral dissertation]. Інститут української мови НАН України.
- Мартинова, Г. І. (1999). Структурно-семантичний аналіз назв посуду у говірках Правобережної Черкащини. In *Актуальні проблеми менталінгвістики* (pp. 207–210). Брама.
- Оссовецкий, И. А. (1982). *Лексика современных русских народных говоров*. Наука.
- Піцура, Т. (2008). Назви хатніх речей в українських говорах Карпат (стан вивчення, склад, структурна організація). *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства, 2008(12)*, 168–170.
- Піцура, Т. (2010). Назви столової білизни в українських говорах Карпат. *Сучасні проблеми мовознавства та літературознавства, 2010(14)*, 84–93.
- Тищенко, Л. М. (2002). *Структурна організація й динаміка побутової лексики південнословобожанських говірок* [Unpublished summary of doctoral dissertation]. Інститут української мови НАН України.

Джерела

- Аркушин, Г. Л. (2000). *Словник західнополіських говірок (Vols. 1–2)*. Вежа.
- Білодід, І. К., Бурячок, А. А., Винник, В. О., Гнатюк, Г. М., Головащук, С. І., & Гумецька, Л. Л. (Eds.). (1970–1980). *Словник української мови (Vols. 1–11)*. Наукова думка.
- Глуховцева, К. Д., Леснова, В. В., & Ніколаєнко, І. О. (Eds.). (2011). *Українські східнословобожанські говірки: Сучасні діалектні тексти*. Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”.
- Гуйванюк, Н. В. (2005). *Словник буковинських говірок*. Рута.
- Даль, В. И. (1903–1909). *Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля* (И. А. Бодуэн де Куртенэ, Ed.; Vols. 1–4). М. О. Вольф.

- Леснова, В. В. (2013). *Говірки Східної Слобожанщини: Збірник діалектних текстів*. Вид-во ДЗ “ЛНУ імені Тараса Шевченка”.
- Лисенко, П. С. (1974). *Словник поліських говорів*. Наукова думка.
- Мельничук, О. С., Білодід, І. К., Коломієць, В. Т., & Ткаченко, О. Б. (Eds.). (1982–2012). *Етимологічний словник української мови* (Vols. 1–7). Наукова думка.
- Михельсон, А. Д. (1866). *30 000 иностранных слов, вошедших в употребление в русский язык, с объяснением их корней: По словарям Гейзе, Рейда и др.* Собственное изд. авт.
- Онишкевич, М. Й. (1984). *Словник бойківських говірок* (Vols. 1–2). Наукова думка.
- Піпаш, Ю. О., & Галас, Б. К. (2005). *Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області)*. Ужгородський національний університет.
- Турчин, Є. Д. (2011). *Словник села Тилич на Лемківщині*. Українська академія друкарства.

Bibliography (transliteration)

- Babiĭ, F. I. (1984). *Bytovaia leksika govorov srednego basseina Goryni* [Unpublished summary of doctoral dissertation]. Uzhgorodskii gosudarstvennyi universitet.
- Gotsa, E. D. (2010). *Nazvy izhi i kukhonnoho nachynnia v ukraïns'kykh karpats'kykh hovorakh*. Grazhda.
- Hlukhovtseva, K. D. (1992). *Leksyka narodnoho pobutu ukraïns'kykh skhidnoslobozhans'kykh hovirok* [Unpublished doctoral dissertation]. Instytut ukraïns'koï movy NAN Ukraïny.
- Ihnatenko, D. A. (2015). *Leksychne napovnennia tematychnoï hrupy leksyky “Mebli” v ukraïns'kykh hovirkakh pivnochi Moldovy. Naukovi zapysky Natsional'noho universytetu “Ostroz'ka akademiia”, 2015(53), 113–115.*
- Kozachuk, H. O. (1985). *Vzaiemodiia literaturnoï i dialektnoï pobutovoï leksyky. Movoznavstvo, 1985(2), 44–47.*
- Kozachuk, H. O. (1990). *Nazvy khatnikh mebliv u zakhidnopolis'kykh hovirkakh*. In *Problemy ukraïns'koï dialektolohii na suchasnomu etapi* (pp. 196–197). N.p.
- Kozachuk, H. O. (1991). *Nazvy khatnikh mebliv u hovirkakh Pravoberezhnoï Kyïvshchyny*. In *Doslidzhennia z ukraïns'koï dialektolohii* (pp. 177–125). Naukova dumka.
- Martynova, H. I. (1993). *Podil's'ko-seredn'onaddniprians'ka dialektna mezha (za danymy pobutovoï leksyky pravoberezhnoï Cherkashchyny)* [Unpublished doctoral dissertation]. Instytut ukraïns'koï movy NAN Ukraïny.
- Martynova, H. I. (1999). *Strukturno-semantychnyi analiz nazvy posudu u hovirkakh Pravoberezhnoï Cherkashchyny*. In *Aktual'ni problemy mentalinhvistyky* (pp. 207–210). Brama.
- Osovetskii, I. A. (1982). *Leksika sovremennykh russkikh narodnykh govorov*. Nauka.
- Pitsura, T. (2008). *Nazvy khatnikh recheĭ v ukraïns'kykh hovorakh Karpat (stan vyvchennia, sklad, strukturna orhanizatsiia). Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva, 2008(12), 168–170.*
- Pitsura, T. (2010). *Nazvy stolovoï bilyzny v ukraïns'kykh hovorakh Karpat. Suchasni problemy movoznavstva ta literaturoznavstva, 2010(14), 84–93.*

Tyshchenko, L. M. (2002). *Strukturna orhanizatsiia i dynamika pobutovoi leksyky pivdenno-slobozhans'kykh hovirok* [Unpublished summary of doctoral dissertation]. Instytut ukrains'koi movy NAN Ukraïny.

Sources

- Arkushyn, H. L. (2000). *Slovnnyk zakhidnopolis'kykh hovirok* (Vols. 1–2). Vezha.
- Bilodid, I. K., Buriachok, A. A., Vynnyk, V. O., Hnatiuk, H. M., Holovashchuk, S. I., & Humets'ka, L. L. (Eds.). (1970–1980). *Slovnnyk ukrains'koi movy* (Vols. 1–11). Naukova dumka.
- Dal', V. I. (1903–1909). *Tolkovyï slovar' zhivogo velikorusskago iazyka Vladimira Dalia* (I. A. Boduën de Kurtenè, Ed.; Vols. 1–4). M. O. Vol'f.
- Hlukhovtseva, K. D., Liesnova, V. V., & Nikolaienko, I. O. (Eds.). (2011). *Ukrains'ki skhidnoslobozhans'ki hovirky: Suchasni dialektni teksty*. Vyd-vo DZ “LNU imeni Tarasa Shevchenka”.
- Huïvaniuk, N. V. (2005). *Slovnnyk bukovyns'kykh hovirok*. Ruta.
- Liesnova, V. V. (2013). *Hovirky Skhidnoi Slobozhanschyny: Zbirnyk dialektnykh tekstiv*. Vyd-vo DZ “LNU imeni Tarasa Shevchenka”.
- Lysenko, P. S. (1974). *Slovnnyk polis'kykh hovoriv*. Naukova dumka.
- Mel'nychuk, O. S., Bilodid, I. K., Kolomiets', V. T., & Tkachenko, O. B. (Eds.). (1982–2012). *Etymolohichnyi slovnnyk ukrains'koi movy* (Vols. 1–7). Naukova dumka.
- Mikhel'son, A. D. (1866). *30 000 inostrannykh slov, voshedshikh v upotreblenie v russkii iazyk, s ob'iasnieniem ikh korneï: Po slovariam Geïze, Reïda i dr.* Sobstvennoe izd. avt.
- Onyshkevych, M. Ī. (1984). *Slovnnyk boikivs'kykh hovirok* (Vols. 1–2). Naukova dumka.
- Pipash, I. O., & Halas, B. K. (2005). *Materialy do slovnnyka hutsul's'kykh hovirok (Kosivs'ka Poliana i Rosishka Rakhivs'koho raïonu Zakarpats'koi oblasti)*. Uzhhorods'kyi natsional'nyi universytet.
- Turchyn, I. D. (2011). *Slovnnyk sela Tylych na Lemkivshchyni*. Ukraïns'ka akademiia drukarstva.

Peculiar Features of Names of Household Objects in the Ukrainian Eastern Slobodian Dialects

Summary

This article presents an analysis of vocabulary of household objects in the Ukrainian Eastern Slobodian dialects. The area of vocabulary under discussion attracts the attention of researchers owing to its connection with material culture: it reflects human daily needs, social and economic living conditions and inter-ethnic contacts.

Research on peculiarities of lexical composition of the local dialects in question remains relevant. The Eastern Slobodian dialects have emerged relatively recently and have been hardly investigated at all, which is why they are of great scholarly interest and require complex study. Special features of this dialectal system stem mainly from the fact that the area is unevenly populated by immigrants from different regions of Ukraine and Russia.

The study presented in this article determined the quantitative composition of dialectal material and the functional role of particular lexical items under scrutiny; it also involved their lexical and semantic analysis. Considerable attention has been paid to tracking semantic parallels and differences between the dialects in focus and other dialectal continuums of the Ukrainian language, both the adjacent and more distant ones. In order to examine the interaction between the literary language and the Eastern Slobodian dialects, the lexical units on the record were compared with the national lexicon. The analysis revealed that most names of household objects found in the Eastern Slobodian dialects are in common general use, which indicates the influence of standard speech on the dialects under consideration.

Szczególne cechy nazw przedmiotów użytku domowego w ukraińskich gwarach wschodniosłobodzkich

Streszczenie

Niniejszy artykuł przedstawia analizę słownictwa dotyczącego nazw przedmiotów użytku domowego w ukraińskich gwarach wschodniosłobodzkich. Słownictwo z tego zakresu przyciąga uwagę badaczy ze względu na związek z kulturą materialną: można w nim dostrzec codzienne ludzkie potrzeby, społeczne i ekonomiczne warunki życia i kontakty międzyetniczne.

Badania nad szczególnymi cechami zasobu leksykalnego omawianych gwar są jak najbardziej uzasadnione. Gwary wschodniosłobodzkie ukształtowały się stosunkowo niedawno i są nadal słabo zbadane, co sprawia, że są niezmiernie interesujące pod względem językoznawczym i wymagają kompleksowych badań. W tym przypadku szczególne cechy systemu gwarowego wynikają głównie z faktu, że omawiany obszar jest nierównomiernie zasiedlony przez ludność napływową, pochodzącą z różnych regionów Ukrainy i Rosji.

Podczas badania materiału ustalono jego skład ilościowy i funkcję poszczególnych składających się nań leksemów oraz przeprowadzono ich analizę leksykalną i semantyczną. Szczególną uwagę zwrócono na prześledzenie podobieństw i różnic semantycznych między badanymi gwarami a sąsiednimi lub bardziej odległymi kontynuami dialektalnymi języka ukraińskiego. Aby ustalić interakcję pomiędzy omawianymi gwarami a językiem literackim, badane jednostki leksykalne porównano z ich ogólnoukraińskimi odpowiednikami. Analiza wykazała, że większość nazw przedmiotów użytku domowego występujących w gwarach wschodniosłobodzkie należy do powszechnie używanego słownictwa, co wskazuje na wpływ języka standardowego na badane gwary.

Keywords: household vocabulary; Eastern Slobodian dialects; lexemes in common usage; dialectal speech; seme

Słowa kluczowe: słownictwo dotyczące gospodarstwa domowego; gwary wschodniosłobodzkie; słownictwo powszechnie używane; gwara; sem

Maryna Voloshynova, Luhansk Taras Shevchenko National University, Starobilsk, Ukraine

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7247-5222>

Correspondence: marishinova@gmail.com

The preparation of this article was self-financed by the author.

Competing interests: The author has declared that she has no competing interests